

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ

ماہان آشوری
پیمان بیگدلی

استادان مشاور:
مجتہد حسین ذنوبی
بہرنگ ذوالفقاری
علی مجتہد کریمی
بہروز یحیی

مہرو ماہ

مقدمه

سلام دوست من

خسته نباشی!

«می‌دونی وقتی داشتم برای اولین بار کتاب تاریخ رو می‌خوندم، چی به نظرم جالب اومد؟ اینکه چقدر سبک آموزش تاریخ و نحوه‌ی بازگویی مطالب، سنتی و نامفهومه. اون سال‌ها خیلی تلاش کردم تا بتونم درس تاریخ به این حجیمی رو برای خودم ساده کنم»...

اکنون، بعد از گذشت چندین سال از آن دوران و با ورود به عرصه‌ی مطالعات تاریخی، ثمره‌ی آموزش درس حجیم تاریخ با جدیدترین متدهای آموزشی را در می‌یابم و بعد از جمع شدن کوله باری از تجربه از طریق تولید آزمون‌های آماده‌سازی کنکور در این درس و هم‌کاری در چاپ کتب مختلف، شروع به نوشتن این مجموعه کردم تا دانش‌آموزان بتوانند در مدتی اندک، تمام مطالب کتاب را مجدداً مطالعه و جمع‌بندی کنند. من معتقدم که جدیدترین شیوه‌های مطالعه‌ی مطالب را که مناسب «ایام جمع‌بندی» و حتی در طول سال تحصیلی است، به دانش‌آموزان ارائه کرده‌ام.

اما ابتدا اندکی درباره‌ی سؤالات کنکور در درس تاریخ با توجه به کنکورهای ۹۴ و ۹۵ توضیحاتی مختصر را تحت عناوین زیر به شما ارائه می‌دهم و سپس ویژگی‌های این کتاب را به تناسب آن توضیح خواهم داد:

🔗 شرایط عمومی درس تاریخ

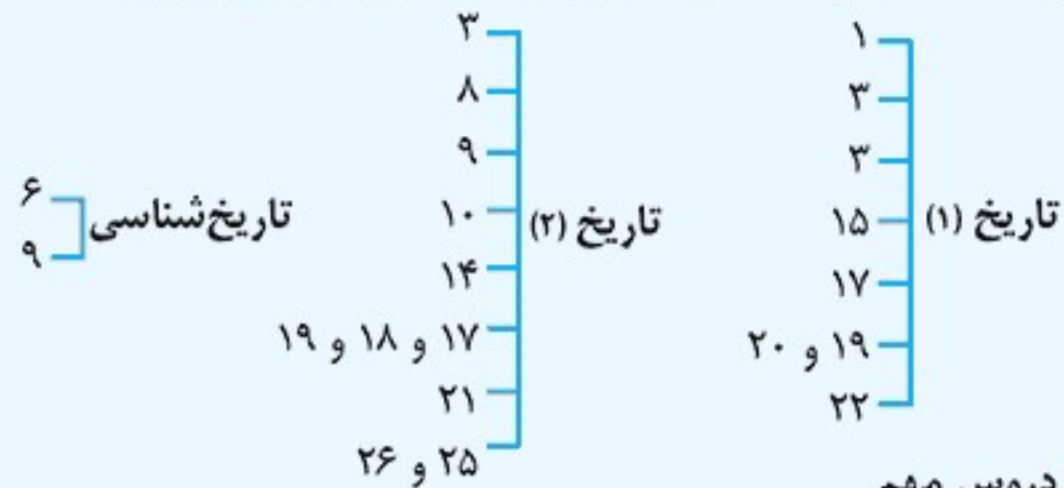
درس تاریخ به همراه درس جغرافیا در کنکور سراسری می‌آید؛ به این معنا که از مجموع ۳۰ سؤال، ۱۵ سؤال مربوط به جغرافیا و ۱۵ سؤال مربوط به تاریخ است که به ترتیب شامل ۵ سؤال از کتاب تاریخ دوم، ۵ سؤال از کتاب تاریخ سوم و ۵ سؤال از کتاب تاریخ‌شناسی می‌باشد.

لازم به ذکر است که ضریب درس تاریخ در زیر مجموعه‌های ۱، ۲، ۳، ۵ (یک) و در زیر مجموعه ۴ (سه) می‌باشد.

پوشش مطالب

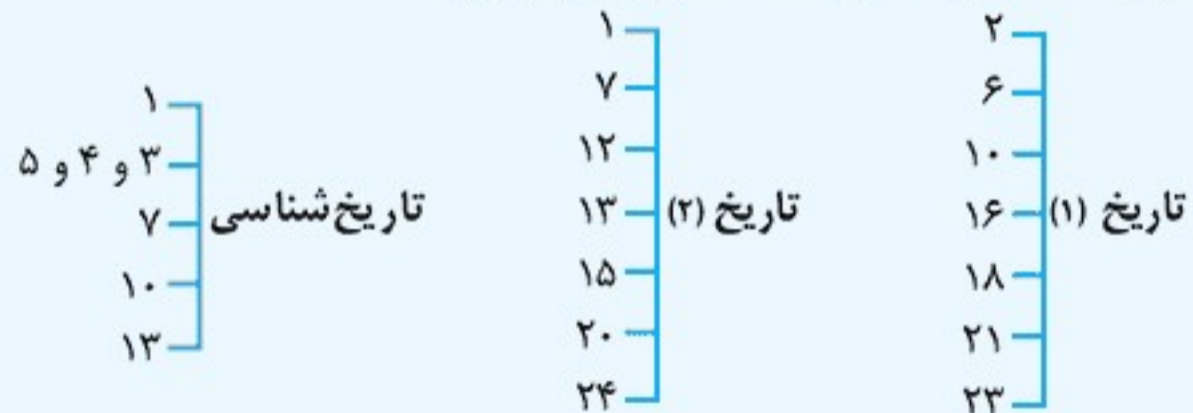
۱ دروس متروک

با نگاهی اجمالی به کنکورهای سراسری و به خصوص از سال ۹۱ تا ۹۵، مشاهده می‌شود که این دروس متروک شده‌اند: (در قسمت نتیجه‌گیری، بیشتر به این آمار می‌پردازیم.)

۲ دروس مهم

سؤال کنکورهای ۵ سال گذشته شامل این دروس بوده‌اند:

۳ تغییرات بودجه‌بندی

در سال‌های اخیر، در کتاب تاریخ (۱) قسمت «جهان باستان» و «ظهور اسلام» شامل سؤالات بیشتری نسبت به سال‌های گذشته هستند و نیز در کتاب تاریخ (۲) درس‌های مربوط به حوادث قبل و بعد از انقلاب بیشتر مطرح می‌شوند. تاریخ‌شناسی کماکان روال خود را تا حدودی حفظ کرده است.

۴ نتیجه‌گیری

- ۱- در کتب پایه، دروسی که از آن‌ها سؤال نیامده است، به صورت درس‌های «پشت سرهم» مشاهده می‌شوند.
- ۲- توجه کنکور به دروس مذکور در قسمت (دروس مهم) و نیز توجه به (دروس متروک) و همچنین توجه به این نکته که در ۶ سال گذشته، سؤالات کنکور سراسری با کنکورهای گذشته اندکی شباهت داشته (تکرار سؤال مشابه امکان کمی دارد)، این نکته حاصل می‌شود که در آینده شاهد استفاده‌ی بیشتر از دروس متروک خواهیم بود.
- ۳- توجه بیشتر داوطلب به مباحث «ظهور اسلام» و «جهان باستان» از کتاب تاریخ (۱) و نیز توجه به «حوادث قبل و بعد از انقلاب» از کتاب تاریخ (۲)، می‌تواند به او در پاسخ دادن به تست‌ها کمک کند.

رویکردهای نوین کنکورهای سراسری

۱ توجه صریح به متن کتاب

تقریباً می‌توان گفت، از کنکور ۹۱ تاکنون، سبک خاصی در تاریخ در حال اجرا شدن است و آن توجه به عین متن کتاب است به طوری که داوطلب باید عین متن کتاب را حفظ باشد و بداند برای مثال بعد از فلان علت، دقیقاً معلول خاص خود حاصل شده است. در نتیجه میزان مفهومی شدن، در حال کاهش است.

۲ طویل شدن گزینه‌ها

تقریباً از کنکور ۸۸ شاهد طویل شدن گزینه‌ها هستیم. البته این مطلب به معنای ترکیبی شدن سوالات نمی‌باشد بلکه پاسخ‌های سوالات به صورت جمله‌هایی از کتاب درسی و به صورت طویل آورده شده‌اند.

۳ استفاده از نقطه ضعف کتاب

طراحان تلاش کرده‌اند تا قسمت‌هایی را که در کتاب آمده ولی دارای ابهام است و مؤلفین نتوانسته‌اند به درستی آن مطلب را تفهیم کنند، در قالب سؤال درآورند.

۴ ارتباط سوالات با تاریخ

از کنکور ۸۹، پاره‌ای از سوالات که از لحاظ مفهومی ارتباطی با درس تاریخ نداشته‌اند ولی در کتاب آمده بودند، دیده نمی‌شود.

در دو سال اخیر سوالات کاملاً در ارتباط مستقیم با مبحث تاریخ هستند و داوطلب را تا حدودی از این جهت که دیگر احتیاجی به خواندن نکات غیرتاریخی در درس تاریخ ندارد، آسوده‌خاطر کرده است (برای مثال، خواندن ابتدای درس سوم تاریخ‌شناسی که در ارتباط محض با جغرافیا است).

۵ سطح کیفیت

هرچند سوالات بیشتر جنبه‌ی حفظ کردنی پیدا کرده‌اند و به ظاهر سطح کیفی آن‌ها بالا رفته است، ولی در باطن بیشتر به دنبال منحرف کردن داوطلب هستند. به هر حال این افزایش سطح کیفی ظاهری و نیز طولانی شدن گزینه‌ها، نهایتاً به آسان شدن این تست‌ها کمک کرده است.

۶ زمان

با توجه به آنکه رویکرد تصویر در این کنکورها تغییر کرده، و نیز با توجه به طولانی بودن گزینه‌ها و استفاده‌ی کم‌تر از جاهای خالی، به نظر می‌رسد داوطلب نسبت به سال‌های قبل نیازمند وقت بیشتری در این درس می‌باشد.

۷ پیش‌بینی

۱ کنکور خود را ناخواسته درگیر تصویر کرده است. در سال‌های قبل امکان دادن تصویر از شخصیت‌ها تقریباً ۱۰٪ بود. اما طراح محترم با آوردن چهره‌ی یک شخصیت در کنکور ۹۰، سنت شکنی را در قبال عکس‌ها اعمال کرد که طی سال‌های ۹۴ و ۹۵ در سوالات هیچ تصویری ارائه نشد.

۲ بودجه‌بندی‌هایی که در ارتباط با دروس مهم گفته شد، در سال‌های آینده افزایش می‌یابند. از قبیل طرح تست از قسمت انقلاب اسلامی و ایران دوره‌ی اسلامی.

۳ از درس‌هایی که تاکنون کم‌تر سؤال آمده است، سوالات جدیدی را مشاهده کنیم.

۴ توجه به عین متن کتاب می‌تواند از عوامل دشوارکننده‌ی کنکورهای آینده باشد، به طوری که داوطلب مجبور شود تمام متن‌ها را حفظ کند تا بداند برای فلان رویداد، فلان علت در کتاب آمده، هر چند علل دیگر نیز به ظاهر درست‌اند.

۸ رویکرد این کتاب

به نظر شما چطور می‌توان با این شیوه‌ی جدید کنکور به راحتی کنار آمد؟ این همان شیوه‌ی است که در این کتاب مطرح شده است. اجازه دهید اندکی بیشتر توضیح دهیم:

- ۱) مطالبی که می‌توان از آنها تست طرح کرد و تا حالا در کنکور نیامده، همگی در این کتاب آورده شده است؛ البته به صورت خلاصه و مفید.
- ۲) تمامی علت و معلول‌هایی که شاید در ظاهر هیچ ارتباطی به یکدیگر نداشته باشد و در کنکورهای اخیر در حال افزایش هستند آورده شده است.
- ۳) نکاتی که در کتاب آمده و شما باید عیناً متن کتاب را حفظ باشید، آورده شده است.
- ۴) مطالبی که شاید فکر کنید مهم‌اند اما هر چقدر تلاش کرد، نمی‌توان از آن طرح تست کرد، آورده نشده‌اند.
- ۵) سعی شده است تمامی نکاتی که شما به طور مداوم با هم اشتباه می‌گیرید در قالب جدول و مقایسه‌ای آورده شود تا به راحتی یاد بگیرید.
- ۶) کتاب با چند شیوه‌ی مختلف نگارش شده است تا هنگام خواندن، دچار خستگی نشوید.
- ۷) حتی برای آخرین لحظات هم در آخر کتاب جداولی آماده شده است تا ظرف چند ثانیه کل کتاب‌ها را ورق بزنید.
- ۸) یادتان باشد که حدود ۶۰۰ صفحه‌ی کتاب درسی را در حدود ۳۰۰ صفحه در کنار تست‌ها آورده‌ایم. بنابراین این حجم کم را حتماً جامع بخونید.
- ۹) تمامی اقدامات پادشاهان و وزرا را در آخر «هر درس» و نیز در آخر «هر مجموعه درسی» (مثلاً درس ۲۱ تا ۲۵) آورده‌ایم. برای پاسخ‌گویی به تست‌ها و نیز مطالعه‌ی جامع مباحث، حتماً این قسمت را مطالعه کنید.

سپاس

قبل از هر چیز از زحمات خانواده‌ی عزیزم تشکر می‌کنم که همیشه حامی من بوده‌اند و برای ایشان آرزوی سلامتی دارم. هم‌چنین از آقای بهرنگ ذوالفقاری، که اسباب ورود اینجانب به عرصه‌ی مطالعات تاریخی را فراهم آوردند، صمیمانه تشکر می‌کنم و امیدوارم در تمامی مراحل زندگی، موفق و پیروز باشند. بی‌شک برای اینکه این اثر به دست شما برسد، همکاران عزیزم در انتشارات مهروماه نو زحمات فراوانی کشیده‌اند لذا در اینجا سپاسگذاری می‌کنم از:

- جناب آقای دکتر احمد اختیاری مدیریت محترم انتشارات مهروماه،
- جناب آقای مهران ترکمان مسئول محترم گروه علوم انسانی،
- سرکار خانم سمیه جباری مدیر تولید،
- سرکار خانم محبوبه نهاله صفحه‌آرا،
- اساتید محترم آقایان بهرنگ ذوالفقاری، محمد حسین ذنوبی، علی محمد کریمی و بهروز یحیی که با نظرات و پیشنهادات سازنده‌ی خود مجموعه‌ی حاضر را تقویت کردند.
- سرکار خانم میترا شیرازی (رتبه‌ی ۴۰ کشوری کنکور سراسری سال ۹۰) که نمونه خوانی این مجموعه را برعهده گرفتند.
- سرکار خانم آذر محمودی (رتبه‌ی ۳ کشوری کنکور سراسری سال ۸۸) و سرکار خانم مرضیه مرتضی‌زاده که در امر ویرایش این اثر شبانه روز زحمات فراوانی کشیدند.

کلام آخر

در پایان از کلیه‌ی دانش‌آموزان و اساتید محترم خواهشمندم، نکاتی که می‌تواند در تقویت این کتاب اینجانب را یاری نماید، به آدرس Achouri.mahan@Gmail.com ارسال نمایند تا از نظرات ارزنده‌شان بهره‌مند شوم.

این اثر در چاپ‌های نخست با محک کنکور سنجیده شد و تا حدود زیادی پیش‌بینی‌های چاپ گذشته را نیز به درستی ثابت کرد؛ به طوری که با همگام شدن با محتویات این کتاب، می‌توان با خیال آسوده از سد این درس دشوار گذشت. لذا با رویکرد سابق؛ تغییرات اندکی در جهت بهبود این مجموعه صورت گرفت و به خصوص کتاب سال دوم دبیرستان با همان نگاه به روز رسانی شد.

امیدواریم بتوانیم روز به روز کیفیت این اثر را بالاتر برده و نیازهای شما دانش‌آموزان عزیز را برطرف نماییم.

ماهان آشوری – پیمان بیگدلی / تابستان ۹۵

تقدیم به:

پدر عزیزم جناب آقای دکتر محمد آشوری؛

استاد دانشکده حقوق دانشگاه تهران

و

با آرزوی توفیق روزافزون برای ایشان ...

تاریخ دوم

۱۲	درس اول: تاریخ چیست و مورخ کیست؟
۱۴	درس دوم: تمدن در میان دو رود
۱۹	درس سوم: مصر، هدیه‌ی نیل
۲۲	درس چهارم: سرزمین و مردم ایران قبل از آریایی‌ها
۲۶	درس پنجم: تلاش برای زیستن، آریایی‌ها از مهاجرت تا تشکیل حکومت
۲۹	درس ششم: هخامنشیان
۳۳	درس هفتم: یونان و روم
۳۷	درس هشتم: اشکانیان
۴۱	درس نهم: ساسانیان
۴۷	درس دهم: طلوع اسلام
۵۰	درس یازدهم: اسلام در مدینه
۵۶	درس دوازدهم: عصر خلفای نخستین
۶۰	درس سیزدهم: خلافت امویان (۴۱-۱۳۲ هـ. ق)
۶۵	درس چهاردهم: خلافت عباسیان (۱۳۲-۶۵۶ هـ. ق)
۷۱	درس پانزدهم: ورود اسلام به ایران و سقوط ساسانیان
۷۵	درس شانزدهم: ایران در مسیر استقلال
۸۲	درس هفدهم: ایران از غزنویان تا مغولان
۸۹	درس هجدهم: ایران از مغول تا صفویه
۹۶	درس نوزدهم: فرهنگ و تمدن ایران اسلامی
۱۰۴	درس بیستم: اوضاع اجتماعی و اقتصادی ایران
۱۱۰	درس بیست و یکم: اروپا در قرون وسطا
۱۱۳	درس بیست و دوم: جنگ‌های صلیبی
۱۱۷	درس بیست و سوم: رنسانس در اروپا

تاریخ سوم

۱۲۴	درس اول: اروپا در قرون جدید
۱۲۸	درس دوم: تحولات سیاسی اروپا در قرون جدید
۱۳۲	درس سوم: تحولات قرون جدید
۱۳۵	درس چهارم: آخرین امپراتوری‌های مسلمان
۱۴۰	درس پنجم: اروپا و آمریکا در قرن نوزدهم
۱۴۴	درس ششم: آفریقا و آمریکای لاتین در قرن نوزدهم؛ نبرد علیه استعمار
۱۴۸	درس هفتم: آسیا در قرن نوزدهم، مقاومت در برابر استعمار

۱۵۲	درس هشتم: جنگ جهانی اول (۱۹۱۸-۱۹۱۴ م.)
۱۵۶	درس نهم: جهان در میان دو جنگ (۱۹۳۹-۱۹۱۸ م.)
۱۵۹	درس دهم: جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹ م.)
۱۶۲	درس یازدهم: عصر جنگ سرد (۱۹۸۹-۱۹۴۵ م.)
۱۶۶	درس دوازدهم: ایران در عصر صفویه
۱۷۱	درس سیزدهم: ایران از سقوط صفویه تا پایان حکومت زندیه
۱۷۵	درس چهاردهم: اوضاع سیاسی و اداری ایران در عصر قاجار
۱۷۸	درس پانزدهم: روابط خارجی ایران در دوره قاجار
۱۸۳	درس شانزدهم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوران قاجار
۱۹۱	درس هفدهم: زمینه‌های انقلاب مشروطیت ایران
۱۹۳	درس هجدهم: انقلاب مشروطیت ایران
۱۹۷	درس نوزدهم: دخالت‌های روسیه و انگلستان در ایران
۲۰۳	درس بیستم: ایران در دوران سلطنت رضاشاه
۲۰۷	درس بیست و یکم: اوضاع ایران از اشغال متفقین تا کودتای ۲۸ مرداد
۲۰۹	درس بیست و دوم: نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی (ره)
۲۱۲	درس بیست و سوم: تداوم مبارزه علیه رژیم پهلوی (۱۳۵۶ - ۱۳۴۳ ش)
۲۱۵	درس بیست و چهارم: انقلاب اسلامی ایران
۲۲۰	درس بیست و پنجم: ایران در دوران جمهوری اسلامی
۲۲۳	درس بیست و ششم: هشت سال دفاع مقدس

۲۳۰	درس اول: انسان و تاریخ
۲۳۷	درس دوم: زمان و اهمیت آن در تاریخ
۲۴۶	درس سوم: جغرافیا بستر تحولات تاریخی
۲۵۳	درس چهارم: دنیای پر رمز و راز افسانه‌ها و حماسه‌ها
۲۵۸	درس پنجم: آثار باستانی، مرز تاریخ و روشن تاریخ
۲۶۴	درس ششم: سگه‌ها، آیین‌های گذشته‌ها
۲۶۸	درس هفتم: هنر و تاریخ
۲۷۳	درس هشتم: ادبیات و تاریخ
۲۷۸	درس نهم: سفرنامه، گشت و گذار در سرزمین‌ها
۲۸۱	درس دهم: زندگی نامه‌ها و تاریخ
۲۸۴	درس یازدهم: اسناد تاریخی
۲۸۸	درس دوازدهم: نشریه‌ها و تاریخ نویسی
۲۹۱	درس سیزدهم: مورخان و تاریخ ایران
۲۹۶	درس چهاردهم: مورخان و تاریخ جهان

آزمون‌های جامع

آزمون‌های جامع

۳۰۱

درس تاریخ در یک نگاه

۳۲۲	.....	شخصیت‌ها
۳۳۵	.....	عهدنامه‌ها
۳۳۷	.....	اعتقادات
۳۳۸	.....	پایتخت‌ها و مراکز حکمرانی حکومت‌ها
۳۳۹	.....	انقراض حکومت‌ها
۳۴۱	.....	تصاویر
۳۴۱	.....	۱ مجسمه
۳۴۲	.....	۲ حوادث و رویدادها
۳۴۴	.....	۳ شخصیت‌های تاریخی
۳۴۷	.....	۴ کتیبه و نقش برجسته‌ها
۳۴۸	.....	۵ روحانیون
۳۵۰	.....	۶ قدرتمندان و حکمرانان
۳۵۲	.....	۷ ابزار و وسایل
۳۵۴	.....	۸ ظروف
۳۵۵	.....	۹ سکه‌ها
۳۵۶	.....	۱۰ جنگجویان
۳۵۷	.....	۱۱ مکان‌ها و بناها

سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ
۱	۳	۲	۲	۱	۵	۴	۴	۱	۳	۱	۲	۳	۱
۸	۲	۲	۱۳	۴	۱۲	۴	۱۱	۴	۱۰	۳	۹	۲	۱

مصر، هدیه‌ی نیل

مصر

- ✓ باستان‌شناسان، آثاری از انسان‌های پیش از تاریخ را در مصر شناسایی کرده‌اند؛ می‌توان نتیجه گرفت که: ① گروه‌های انسانی در اوایل به صورت پراکنده زندگی کوچ‌نشینی داشتند تا اینکه ② در کناره‌های «نیل» استقرار یافتند.
- ✓ «طغیان‌های سالیانه‌ی نیل»، موجب حاصل‌خیزی خاک اطراف آن می‌شد که با گذشت زمان موجب پدید آمدن نخستین دهکده‌ها و شهرها گردید.
- ✓ «مینس» همانند «اتن»، توانست تمام مصر را که از شهرهای مستقل تشکیل شده بود، به زیر سلطه‌ی خویش برد.
- ✓ سه دوره‌ی اصلی تاریخ مصر باستان:
  - ① دوران پادشاهی کهن
  - ② دوران پادشاهی میانه
  - ③ عصر امپراتوری یا دوره‌ی پادشاهی نوین
- ✓ «خوفو»، «خفرع» و «منکورع»، از سلاطین اهرام مصر بودند که در عصر کهن می‌زیستند، اهرام مصر در زمان آن‌ها ساخته شده است.
- ✓ یکی از فرعون‌های معروف مصر که بیش‌ترین آثار باقی‌مانده از مصر باستان مربوط به اوست، «رامسس دوم» است که حضرت موسی (ع) در زمان او ظهور کرد.
- ✓ در زمان آخرین فرعون دوره‌ی نوین، مصر به تصرف «هخامنشیان» و بعدها «اسکندر» و «رومیان» درآمد.
- ✓ فرعون: یعنی خانه‌ی بزرگ
- ✓ از نظر مصریان، انسان هم‌زادی (روحی) داشت که پس از مرگ، مدتی سرگردان بود و سپس به بدن بازمی‌گشت. ^{در نتیجه} «تنها شرط ادامه‌ی حیات، حفظ اجساد از فساد، از طریق مومیایی کردن بود».
- ✓ مصریان تمام وسایل موردنیاز مرده را در قبر می‌گذاشتند؛ مانند تخت‌خواب، قایق و ...
- ✓ مصریان همانند مردم میان دو رود، برای خدایان خود قربانی می‌کردند و سرودهایی را که کاهنان آموزش می‌دادند، می‌خواندند. (حتماً به جدول «اعتقادات» در آخر کتاب مراجعه شود.)

- ✓ برای «مصریان»، حیواناتی مانند سوسک، قورباغه، گاو، نهنگ و ... مقدس بودند.
- تقریباً تمام دانش‌های مصری در اختیار کاهنان بود که به خط «هیروگلیف» نوشته می‌شد و تنها آنان با این خط آشنایی داشتند.
- مومیایی کردن جسد فراعنه، تأیید سلطنت فراعنه، آموزش‌های دینی، شفای بیماران و آموزش خط و ظرایف ادبی نیز از وظایف کاهنان بود.
- تجارت و طبقات متوسط از خط «دموتیک» استفاده می‌کردند.
- بیش‌تر نوشته‌های باقی‌مانده از مصر باستان، به خط «هیروگلیف» است.
- کاهنان در مدارس ویژه، خط «هیروگلیف» و ظرایف ادبی را به دانش‌آموزانی که قرار بود بعدها منشی ادارات شوند، آموزش می‌دادند.
- ✓ جامعه‌ی مصر، از یک هرم ۴ طبقه تشکیل شده بود که در رأس این هرم، «فرعون» قرار داشت.
- ✓ ارتش، قانون‌گذاری، مذهب و سازمان‌های اداری، در اختیار فرعون بود که او به کمک وزیر (در فرهنگ اسلامی به وزیر، «عزیز» می‌گفتند)، آن‌ها را اداره می‌کرد.
- ✓ مجموع خصال مصریان (آرام، صبور و مطیع بودن مردم) و آموزه‌های دینی آن عصر، موجب می‌شد که مصریان قوانین ظالمانه و ستم فراعنه را تحمل کنند.
- ✓ در مصر باستان، شأن و منزلت زنان بهتر از موقعیت آن‌ها در سایر جوامع بود، تا آنجا که برخی فراعنه‌ی مصر زن بودند؛ مانند «خت‌چپسوت».
- با کشف سنگ‌نوشته‌ی «رشید» (روزت) که در آن، یک مطلب به سه خط «هیروگلیف، دموتیک و یونانی» نوشته شده است، زمینه برای شناخت خط مصری باستان فراهم شد.
- متن سنگ‌نوشته‌ی روزت، شامل تصمیم کاهنان مصری در مورد به تخت نشستن یکی از فرمانروایان یونانی مصر، به نام «بطلمیوس پنجم» است.
- ✓ استفاده از «پاپيروس» - قدیمی‌ترین کاغذ شناخته‌شده در تاریخ - در مدارس دولتی که کاهنان در آن آموزش می‌دادند، رایج بود.
- ✓ کتاب‌های تاریخ دوران مصر باستان، «سال‌نامه‌هایی» هستند که منشی‌های مصری، شرح پیروزی‌های فرعون‌ها و مسائل مربوط به ایشان را نگاشته‌اند.
- شهرت تمدن مصر، بیش از هر چیز به خاطر میراث‌های فرهنگی است که از آن به یادگار مانده است.
- غنی‌ترین و باشکوه‌ترین میراث تاریخی در جهان، میراث‌های فرهنگی مصر باستان از قبیل اهرام و ... است.
- میراث فرهنگی مصر، هم نشان از هوش و دانش سازندگان آن و هم نشانه‌ی کبر و ستم فرمانروایان آن دارد.
- ✓ علم و دانش، بیش‌تر در اختیار کاهنان بود.
- ✓ مومیایی کردن اجساد موجب شده بود که با گذشت زمان، برخی اعضا و اندام‌های بدن به خوبی شناخته شوند.
- ✓ پزشکی مصریان، مانند پزشکی مردم میان دو رود، با خرافات آمیخته بود.
- ✓ «طغیان‌های رود نیل» (که موجب از بین رفتن نشانه‌گذاری زمین‌های کشاورزی می‌شد)، «ضرورت اندازه‌گیری میزان بالا آمدن آب» و «محاسبات مربوط به برپایی هرم»، موجب پیشرفت هندسه و ریاضی در بین مصریان شده بود.
- ✓ «اعتقاد به تأثیر حرکت ستارگان در سرنوشت انسان» (همانند میان دو رود) و «ضرورت داشتن تقویم»، موجب پیشرفت نسبی نجوم شده بود.

هخامنشیان

- ✓ بزرگ‌ترین امپراتوری جهان باستان: هخامنشیان
- ✓ شیوهی کشورداری امپراتوری هخامنشیان، در قرن‌های بعد، مورد تقلید بسیاری از فرمانروایان شرق و غرب قرار گرفت.
- ✓ با انتشار خبر سقوط حکومت ماد، فرمانروایان «لودیه» و «بابل» به طمع تصرف قلمروی ماد افتادند.
- ✓ پادشاه لودیه که ادعای خویشاوندی با مادها را داشت، با فرمانروایان بابل، مصر و سایر حکمرانان آسیای صغیر متحد شد و درصدد ضربه زدن به کوروش برآمد.
- ✓ بزرگ‌ترین شهر آسیا در زمان هخامنشیان که مردمانی از اقوام گوناگون در آن می‌زیستند: بابل (پایتخت حکومت کلده)
- ✓ شرایطی که برای سقوط بابل مهیا بود:
  - «نبونید» شایستگی حکومت بر مردم بابل را نداشت.
  - «نبونید» مردم را از خود رنجانده بود.
  - «نبونید» نسبت به «مردوک»، خدای مورد احترام بابلیان، بی‌احترامی می‌کرد **در نتیجه** ← کاهنان بابلی آزرده شده بودند.
  - وجود اختلاف طبقاتی
  - بهانه‌ی حمله به بابل توسط نبونید نیز به کوروش داده شده بود. (به جدول صفحه بعد مراجعه شود)
- ✓ «بردیای دروغین»، (در غیاب کمبوجیه، فردی به نام بردیا، خود را برادر کمبوجیه و جانشین حقیقی کوروش اعلام کرده بود) با بخشش مالیات‌ها توانسته بود حمایت برخی از حکمرانان را به خود جلب کند.
- ✓ هم‌زمان با روی کار آمدن «خشایار شا»، شورش‌هایی در مصر و بابل رخ داد.
- ✓ جانشینان «اسکندر» در ایران، «سلوکیان» بودند که توسط اشکانیان به تدریج بیرون رانده شدند.
- ✓ نخستین اقدامی که برای یک امپراتوری وسیع لازم بود که انجام شود، ایجاد «تسهیلاتی برای ارتباطات» بود تا اخبار به سرعت از نقاط دوردست به دربار برسد. **در نتیجه** ← راه «شوش به سارد» و «بابل به شوش» ایجاد شد.
- ✓ در سیستم اداری هخامنشیان، یک دبیر (رئیس امور اداری) به امور اداری ایالت رسیدگی می‌کرد.
- ✓ در هر ایالت هخامنشیان، یک فرماندهی سپاه وجود داشت که در کار خود مستقل بود.
- ✓ برای مکاتبات اداری هخامنشیان، ابتدا از خط «آرامی» و «بابلی» استفاده می‌کردند اما بعد از مدتی، خط «میخی پارسی» به آن‌ها اضافه شد.
- ✓ با این اقدامات، درآمدهای حکومت هخامنشی افزایش یافت و اقتصاد عمومی کشور رونق گرفت و سطح زندگی مردم اندکی بالا رفت؛ به طوری که ایران در دوره‌ی هخامنشی، ثروتمندترین حکومت آن روزگار شد: «ضرب سکه‌ی طلا»، «رواج پول واحد» و «وضع مقررات مشخص در نحوه‌ی دریافت مالیات‌ها و درآمدها»
- ✓ پادشاهان «سارد»، سکه‌ی طلا را قبل از داریوش ضرب کرده بودند.

- ✓ وظیفه‌ی سپاه «دائمی» داریوش، محافظت از کاخ‌های شاه و درباریان بود.
- ✓ داریوش، فرماندهان نظامی را از میان پارسیان انتخاب می‌کرد، زیرا «به آن‌ها اعتماد بیش‌تری داشت».
- ✓ «رئیس تشریفات»، بر «کارهای مربوط به تخت‌جمشید» و «امور اداری و مالی مربوط به ایالت‌های هخامنشی» نظارت داشت.
- ✓ دقت در آثار دوران هخامنشی ^{نشان‌دهنده‌ی} «مهارت در کار» / «برخوردار بودن از دانش و ابزار مورد نیاز» ^{نشان‌دهنده‌ی} پیشرفت صنعت در این دوره
- ✓ نقش برجسته‌های باقی‌مانده از دوران هخامنشی و نیز آثاری مانند «فرش پازیریک» (در یک گور در روسیه به دست آمده)، نشانگر «وجود افراد چیره‌دست و بافندگان هنرمند و خوش ذوق این عصر» است.
- ✓ در عصر هخامنشی، پارچه‌های چین‌دار رواج داشت.
- ✓ «جام طلایی»، مربوط به دوره‌ی هخامنشیان است.

پادشاهان هخامنشی و حوادث مربوط به آن‌ها

نوه‌ی آخرین پادشاه ماد / مؤسس سلسله‌ی هخامنشی / همه‌ی ویژگی‌های او، در «خردمندی» خلاصه می‌شود. / شیوه‌ی حکمرانی او با شیوه‌ی سایر پادشاهانی که تا آن زمان بر مردم حکومت می‌کردند، فرق داشت؛ زیرا به خوبی می‌دانست با ملت‌های مختلف چگونه رفتار کند. / او اولاً لودیه و حکومت شهرهای آسیای صغیر را شکست داد و ثانیاً «نبونید»، فرمانروای بابل را به بهانه‌ی همراهی وی با پادشاه لودیه شکست داد. / پس از آگاهی از اتحاد لودیه و بابل، با سرعت به سوی سارد، پایتخت لودیه حرکت کرد و آنان را شکست داد. / به اقوامی که طی حمله‌ی فرمانروایان قبلی بابل، اسیر شده بودند، اجازه‌ی بازگشت به وطن داد. / با تسلط بر شهرهای آسیای صغیر که از راه تجارت، ثروتمند شده بودند، حکومت هخامنشیان را تقویت کرد. / مقبره و کاخ: در پاسارگاد

کوروش
(فرمانروای خوش‌نام)

پسر کوروش / اقدام مهم: حمله به مصر، به بهانه‌ی ظاهری «به دامادی نپذیرفتن او توسط فرعون مصر» و به بهانه‌های اصلی «هم‌کاری فرعون مصر با پادشاه لودیه در ماجرای حمله به ایران در زمان کوروش» و نیز «ثروت بی‌کران مصر» / حمله‌ی غافلگیرانه‌ی زمینی به مصر و شکست آن‌ها / در آغاز برخوردی شبیه به کوروش با مردم مصر ^{در نتیجه} با مقاومت سرسختانه‌ی مصری‌ها روبرو نشد. / تعیین فرمانروای ایرانی برای مصر / خودکشی کردن در راه بازگشت به ایران در اثر شنیدن خبر «بردیا» / فرصت‌چندانی برای ساختن کاخ نیافت. / فتح مصر در زمان او برای ایرانیان اهمیت زیادی داشت، زیرا ایرانیان توانسته بودند «بر یکی از دولت‌های مشهور جهان پیروز شده» و «بر سرزمین‌های وسیعی مسلط شوند».

کمبوجیه
(فاتح مصر)

سوال چهارگزینه‌ای

۱. کدام مورد از نتایج گرویدن کنستانتین امپراتوری روم شرقی به دین مسیحیت در اروپا می‌باشد؟ (سراسری ۹۲)
  - ۱) سخت‌گیری نسبت به مسیحیان بیش‌تر شد.
  - ۲) دین مسیحیت در اروپا رسمیت پیدا کرد.
  - ۳) خشم و نگرانی روحانیون یهودی و حاکمان روم غربی را فراهم آورد.
  - ۴) برخی از اندیشه‌های دینی ایرانیان در بخش‌هایی از اروپا گسترش یافت.
۲. رهبری کدام‌یک از جنگ‌های رومیان و کارتاژی‌ها را «هانیبال»، سردار معروف، برعهده داشت؟ (سراسری ۸۳)
  - ۱) ایسوس
  - ۲) پونیک
  - ۳) پلوپونز
  - ۴) حران
۳. جنگ‌های پونیک بین چه دولت‌هایی صورت گرفته است؟ (آزاد ۸۷)
  - ۱) اسپارت - آتن
  - ۲) روم - کارتاژ
  - ۳) روم - ایران
  - ۴) ایران - یونان
۴. سرانجام از میان برداشتن بقایای دولت سلوکی به وسیله‌ی رومیان پس از بیرون راندن یونانیان از ایران با دولت اشکانی کدام است؟ (سنجش ۹۲)
  - ۱) آغاز جنگ‌های ایران و روم
  - ۲) با اشکانیان همسایه شدند
  - ۳) پیشروی کامل رومیان در آسیای صغیر
  - ۴) رومیان از صلح با اشکانیان برآمدند
۵. مهم‌ترین اقدام امپراتور کنستانتین در دوره‌ی فرمانروایی خود، کدام است؟ (سنجش ۸۹)
  - ۱) انتخاب قسطنطنیه به پایتختی
  - ۲) سخت‌گیری نسبت به مسیحیان
  - ۳) گرویدن به آیین مسیحیت
  - ۴) همکاری با روحانیون یهودی در سرکوب مسیحیان
۶. کدام کشور باستانی جزء تمدن‌های دریایی در جهان نمی‌باشد؟ (سنجش ۸۸)
  - ۱) فنیقی
  - ۲) کارتاژ
  - ۳) مصر
  - ۴) میان دو رود
۷. تمدن باستانی کرت مربوط به دوره‌ی ..... است که در جنوب سرزمین ..... قرار داشت. (سنجش ۸۸)
  - ۱) اسکندر مقدونی - مصر باستان
  - ۲) بعد از آریایی‌ها - یونان باستان
  - ۳) سلوکیان - آسیای صغیر
  - ۴) قبل از آریایی‌ها - یونان باستان
۸. مهم‌ترین حادثه در تاریخ و فرهنگ روم باستان کدام است؟ (سنجش ۸۸)
  - ۱) پیدایش مسیحیت
  - ۲) حملات مداوم اقوام بیابان‌گرد
  - ۳) شورش بردگان
  - ۴) شکست رومیان در جنگ حران
۹. کدام واقعه در دوره‌ی امپراتوری کنستانتین در اروپا و آسیای صغیر روی داد؟ (سنجش ۸۸ و ۸۳)
  - ۱) لشکرکشی امپراتور به مصر و شام
  - ۲) رسمیت پیدا کردن دین مسیحیت
  - ۳) شکست کنستانتین در جنگ ملازگرد
  - ۴) سخت‌گیری بر پیروان مسیحیت
۱۰. کدام امپراتور روم شرقی، بیزانتیوم را به پایتختی برگزید؟ (سنجش ۸۳)
  - ۱) سزار
  - ۲) اکتاویوس
  - ۳) ژوستی نیان
  - ۴) کنستانتین

سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ
۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۸	۱	۹	۲	۱۰	۴	۷	۴	۶	۳	۵	۴	۷	۴

تاریخ ایران و جهان ۱: بخش دوم درس هشتم

اشکانیان

مقدمه

- ✓ دوره‌ی حکومت اشکانی در مقایسه با دوره‌های قبل و بعد از خود (هخامنشیان و ساسانیان) طولانی‌تر بوده است.
- ✓ آگاهی پژوهشگران از ایران عصر اشکانی، کم‌تر از دوره‌های دیگر است؛ زیرا:
  - ساسانیان با آن‌ها دشمنی داشتند. $\leftarrow$ در نتیجه تلاش برای محو آثارشان
  - عدم وجود حکومت مرکزی مقتدر $\leftarrow$ در نتیجه بی‌توجهی به ثبت اخبار در سال‌نامه‌ها

سلوکیان

- ✓ «سلوکوس» ابتدا در بابل مستقر شد اما چندی بعد، شهر «سلوکیه» را بنیان نهاد و آن را به پایتختی خود برگزید.
- ✓ سلسله‌ای از پادشاهان مقدونی که سلطه‌ی آنان کم‌تر از یک قرن بود: سلوکیان
- علل ضعف سلوکیان:
  - کشمکش‌های داخلی دربار
  - بیگانه بودن در میان ایرانیان
  - بروز شورش‌های مکرر در شرق و غرب کشور
- ✓ پارت‌ها سلوکیان را از ایران بیرون راندند و رومیان به عمر سلوکیان پایان دادند.

اشکانیان

- ✓ «زندگی صحرائشینی»، پارت‌ها را شجاع بار آورده بود.
- ✓ پارتی‌ها، شجاع‌ترین و قوی‌ترین افراد قبیله را «پهلوان» می‌نامیدند.
- ✓ حدود ۷۰ سال پس از تأسیس حکومت سلوکی، یکی از پهلوانان به نام «اشک» بر ضد سلوکیان قیام کرد و آنان را شکست داد. مورخان، زمان این پیروزی را سال تأسیس حکومت اشکانی می‌دانند.
- ✓ حکومت اشکانیان، ملوک‌الطوایفی بود؛ زیرا «پادشاهان مناطق ارمنستان، آذربایجان و پارس، از استقلال داخلی برخوردار بودند» و «فقط هنگام جنگ به کمک شاه اشکانی می‌آمدند».

• مسلمانان:

- مسلمانان مکی (ع) مهاجرین
- مسلمانان مدینه (ع) انصار

۲ برقراری اخوت دینی به جای تعصبات قومی

• پیامبر(ص) بلافاصله پس از ساخت مسجد، در حرکتی بی سابقه، مسلمانان را «دوبه دو با هم برادر» اعلام کرد تا «از بروز اختلافات احتمالی جلوگیری نماید». ریشه‌ی این مسئله ← اختلاف قبایل مدینه/ رقابت مدینه با مکه/ اختلاف بین مهاجران

- پیامبر(ص) در آخرین حلقه‌ی برادری، علی(ع) را برادر دینی خود اعلام کرد.
- «حمزه، عموی پیامبر(ص) و «زید» غلام آزادشده‌ی پیامبر(ص)، با یکدیگر عقد اخوت بستند.

۳ انعقاد پیمان همزیستی مسالمت‌آمیز

• پیامبر(ص) برای ایجاد «امنیت داخلی» و «دفاع در مقابل دشمنان»، پیمان‌نامه‌ای تدوین کرد که مورد پذیرش همگان قرار گرفت، که متشکل بود از:

- برخورداری از آزادی در عقاید و اعمال مذهبی
- نگاه داشتن حرمت عقاید دینی دیگران
- پرهیز از دشمنی
- یاری نرساندن به دشمنان یکدیگر

دشمنان مسلمانان و مبارزه‌ی پیامبر(ص) با آنها

✓ دشمنان اصلی مسلمانان:

- ۱ مشرکان
- ۲ یهودیان
- ۳ منافقان

۱ مشرکان

• پیامبر(ص) در طول مدت ده ساله‌ی حیات خود در مدینه، بارها ناچار به کشمکش و درگیری با مشرکان و به خصوص مشرکان مکه گردید.

۲ یهودیان

• به دلیل برخورداری از بیش‌ترین وجه اشتراک با مسلمانان، می‌بایستی «از نخستین ایمان‌آوردگان به اسلام» می‌بودند.

• عوامل تداوم دشمنی یهودیان با مسلمانان:

- ۱ اسلام سلطه‌ی فرهنگی یهودیان بر اعراب جاهل را شکست.
- ۲ «به خطر افتادن ارتباط تجاری با مکه» و «اعلام حرمت رباخواری در اسلام»، منافع کلان اقتصادی یهودیان را محدود می‌کرد.

- تغییر قبله‌ی مسلمانان از بیت‌المقدس به کعبه، نشانه‌ی رابطه‌ی آسیب‌دیده‌ی مسلمانان با یهودیان بود.
- مسیحیان با مصالحه با رسول خدا(ص) رفتار می‌کردند و مانند یهودیان به دشمنی نمی‌پرداختند.
- یهودیان، نماز خواندن به سوی بیت‌المقدس توسط مسلمانان را نشانه‌ی «ضعف» و «وابستگی» به آنان می‌دانستند.

۳ منافقان

- اقلیت ثروتمندی از اهالی یثرب به رهبری «عبدالله بن ابی»، جریان نفاق را در مدینه شکل دادند.
- آنان تشکیلاتی مخفی، علیه مسلمین بودند.
- مواجهه با آنان، حتی از مواجهه با مشرکین یا یهودیان سخت‌تر بود؛ زیرا در «ظاهر خود را مسلمان معرفی می‌کردند».
- شیوه‌های منافقین برای آسیب رساندن به جامعه‌ی اسلامی:
  - جاسوسی
  - شایعه‌پراکنی
  - تضعیف روحیه در هنگام کارزار
  - ایجاد اختلاف در میان مسلمانان
  - کارشکنی در مقابل پیامبر (ص)
- هیچ‌یک از نبردهای عصر پیامبر (ص)، جنبه‌ی تهاجمی نداشته و تنها واکنش دفاعی مقتضی در برابر دشمن بوده است.
- ✓ نتایج درگیری مسلمانان با دشمنانشان:
  - ورود لطمات جانی و مالی
  - تقویت ایمان و اعتماد به نفس
  - آشکار کردن قدرت آنان در نگاه دشمنان
- ✓ پیروزی در جنگ «احزاب»، تزلزل و فروپاشی اتحادیه‌ی کفر، در منطقه محسوب می‌شد.
- ✓ گواه برتری یافتن مدینه در عربستان:
  - اخراج یهودیان پیمان‌شکن از مدینه
  - حضور نمایندگان پیامبر (ص) در قبایل مختلف عرب و پذیرش دعوت از جانب برخی از آنان
- ✓ پیامبر (ص)، در سال ۶ هـ. ق، تصمیم گرفت به همراه گروهی از مسلمانان، به «قصد زیارت خانه‌ی خدا، عازم مکه شود که مشرکان، مانع ورود آنان شدند که منجر به انعقاد قرارداد «صلح حدیبیه» گردید. موفقیت پیامبر (ص) در این سفر نشانه‌ی «پایان سلطه‌ی بت‌پرستی و شرک در عربستان بود».
- ✓ مفاد صلح حدیبیه:
  - توافق بر سر ده سال متارکه‌ی (ترک کردن) جنگ میان مکه و مدینه (اصلی‌ترین ماده)
  - صرف‌نظر کردن مسلمانان از ورود به مکه در آن سال
  - در سال آینده، مشرکین چند روز از شهر خارج شوند تا مسلمانان به زیارت بپردازند.
- ✓ مهم‌ترین پیامد «صلح حدیبیه»، شکل‌گیری مناسبات منطقه‌ای و جهانی مسلمانان و گسترش دامنه‌ی تبلیغات اسلام بود.
- ✓ در سال ۷ هـ. ق، پیامبر (ص) سفیران خود را به فراسوی مرزهای شبه جزیره‌ی عربستان فرستاد و رسالت خویش را جهانی کرد.
- «هرقل»، امپراتور روم شرقی که نامه‌ی رسول خدا (ص) را در بیت‌المقدس دریافت کرد، در باطن اسلام آورد ولی «از ترس عوام» و «برای حفظ قدرتش»، آن را علنی نکرد.
- «مقوقس»، حاکم مصر، فرستاده‌ی رسول خدا را گرامی داشت.
- «نجاشی»، حاکم حبشه، اسلام آورد.
- «خسرو پرویز» نامه‌ی پیامبر اسلام (ص) را پاره کرد و پیامبر (ص) او را نفرین نمود.

خلفای نخستین و حوادث مربوط به آنها

<p>کمتر از سه سال حکومت کرد. / اعزام سپاه «اسامه» / سرکوب شورش‌های داخلی مرتدان (مرتدان: قبایلی که زکات نمی‌پرداختند) و سپس تمام کردن کار مدعیان دروغین نبوت / آغاز فتوحات در مناطق تحت سلطه‌ی ایران و روم / شدت گرفتن جنگ قبایل عرب در مرزهای ساسانی / دستور جهاد در سرحدات امپراتوری ساسانی و روم / معاویه در این زمان، با سپاه اسلام عازم فتح شام شد.</p>	<p>ابوبکر بن ابی‌قحافه</p>
<p>گسترش قلمروی اسلامی / فتح سرزمین‌های وسیع ایران، شام و مصر / تشدید روحیه‌ی مال اندوزی در جامعه / «معاویه» را حاکم شام قرار داد.</p>	<p>عمر بن خطاب</p>
<p>برای نخستین بار نیروهای مسلمان به خاک اروپا قدم گذاشتند. / تأسیس نیروی دریایی مسلمانان / پیش‌روی نیروی دریایی تا جزیره‌ی قبرس / کشته شدن «یزدگرد سوم» / از بنی‌امیه بود. / ضعف او در مقابل زیاده‌خواهی خویشاوندانش، «راه را برای سلطه طلبی امویان گشود». / «عمار» و «یاسر» در زمان او نگران فراموش شدن دین و «طلحه» و «زبیر» امتیازی برابر با اشرافیت اموی می‌خواستند. / بی‌توجهی به انتقادات و برخورد نادرست اطرافیان او با معترضان ^{در نتیجه} موجب به قتل رسیدن توسط افرادی ناشناس شد / قدرت و ثروت معاویه، در دوره‌ی عثمان به اوج خود رسید.</p>	<p>عثمان بن عفان</p>
<p>با توجه به شناختی که از مردم زمانه‌ی خود داشت، ابتدا از قبول پیشنهاد خلافت سر باز زدند. / در نخستین اقدام، «والیان دوره‌ی عثمان را عزل کردند» و «ثروت‌های عمومی را عادلانه توزیع نمودند». / جنگ جمل با امتیازطلبان / انتقال مرکز حکومت به کوفه / وجود ناکثین، قاعدین، مارقین و قاسطین / جنگ صفین با امویان / دسیسه‌ی «عمر و عاص» در جنگ صفین / جنگ نهروان در مقابل خوارج / تصمیم برای جنگ مجدد با معاویه / کشته شدن بهترین یاران امام، «محمد بن ابی‌بکر» و «مالک اشتر» / در مسجد کوفه، توسط «ابن ملجم» به شهادت رسیدند. / معاویه را از امارت شام عزل کردند.</p>	<p>امام علی (ع)</p>

سوال‌های چهارگزینه‌ای

- کدام گروه از مسلمانان در دوران خلافت امام علی (ع) به «گوشه‌نشینان» معروف شدند؟ (سراسری ۹۰)
  - کسانی که جبهه‌ی باطل را تقویت نمودند.
  - کسانی که خواهان کشتن قاتلان خلیفه‌ی سوم بودند.
  - گروهی که در جنگ صفین به یاری معاویه برخاستند.
  - گروهی که در جنگ جمل از عایشه، طلحه و زبیر حمایت کردند.
- علاوه بر جاذبه‌های انسانی آیین اسلام، دلیل عمده‌ی پیشرفت مسلمانان در جبهه‌ی شام و مصر، کدام بود؟ (سنه‌ش ۸۹)
  - شباهت‌های فرهنگی سرزمین شام با اعراب
  - رفتار ساده و بی‌آلایش سرداران مسلمان
  - رفتار شایسته خلیفه دوم در مذاکرات صلح با مسیحیان
  - اختلافات مذهبی و خشونت‌های رومیان نسبت به مسیحیان ساکن شام و مصر

۳. در دوران خلافت خلیفه سوم برای نخستین بار نیروهای مسلمان وارد ..... شدند و نیروی دریایی مسلمانان تا ..... پیش رفتند.

(سنجش ۸۸)

(۱) اروپا- قبرس (۲) ایران- اندلس (۳) آفریقا- قبرس (۴) اروپا- اندلس

۴. نخستین جنگ داخلی پس از به خلافت رسیدن حضرت علی (ع) با کسانی که خواهان حقوق و مزایای برتر نسبت به دیگران بودند، کدام است؟

(سنجش ۸۶)

(۱) جمل (۲) صفین (۳) قاعدین (۴) نهروان

۵. در جریان کدام یک از جنگ‌های حضرت علی (ع) با دشمنان اسلام، ماجرای حکمیت به وجود آمد؟

(سنجش ۸۳)

(۱) جمل (۲) خیبر (۳) صفین (۴) نهروان

۶. اشرافیت بنی‌امیه برای توجیه عصیان و شورش خود علیه خلیفه‌ی برحق امت اسلامی امام علی (ع) به چه اقدامی دست زدند؟

(سنجش ۸۳)

(۱) طلحه و زبیر را به جنگ با امام علی (ع) تحریک کردند. (۲) خون‌خواهی عثمان را بهانه ساختند. (۳) حذف دُعات عرب (۴) از خوارج حمایت کردند.

۷. کدام یک از گروه‌های زیر به وسیله‌ی حضرت علی (ع) در دوره‌ی خلافت‌شان، «قاعدین» نامیده شدند؟

(سنجش ۸۳)

(۱) اشرافیت خودکامه (۲) خشونت‌طلبان (۳) گوشه‌نشینان (۴) مال‌پرستان

پاسخ‌نامه کلیدی

سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ
۱	۱	۲	۲	۳	۳	۴	۱	۵	۵	۶	۶	۷	۷

تاریخ ایران و جهان ۱: بخش سوم درس سیزدهم

خلافت امویان (۴۱-۱۳۲ ه.ق)

مقدمه

✓ پیامبر (ص)، برای «کامل کردن مکارم اخلاق» و «تربیت انسان‌هایی پاکیزه از نظر اندیشه و عمل»، مبعوث شد ^{در نتیجه} از آغاز رسالت تا هنگام رحلت، «اهتمام جدی به ایجاد تحول در تفکر جامعه‌ی عصر جاهلی، داشت.

✓ رأس دشمنان پیامبر (ص): امویان

✓ «اسلام آوردن دیر هنگام» ابوسفیان و سران شرک، به تحولی بنیادین در آنان نینجامید.

✓ «خلافت امویان»، تداوم تفکر جاهلی در بستر جامعه‌ی اسلامی بود.

۱۲. به کدام علت تاریخ جهانی منصفانه‌ای که جایگاه واقعی همه مردم جهان را نشان دهد به تحریر در نیامده است؟

(سنجش ۸۶)

- (۱) محور بودن تاریخ اروپا
(۲) اهداف قومی
(۳) تعصبات فرقه‌ای
(۴) تفاوت در سطح تمدن‌ها

۱۴. علت «جهانی» تر شدن نگرش تاریخی نسبت به گذشته‌ی بشر کدام است؟

(سنجش ۸۳)

- (۱) تعصبات قومی
(۲) جنگ‌های طولانی بین اقوام
(۳) کشف قاره‌های ناشناخته
(۴) وقوع انقلاب کبیر در فرانسه

۱۵. از چه کسانی اروپاییان فن کاغذسازی آموخته و با کمک ماشین‌آلات آن‌را توسعه دادند؟

(سنجش ۸۷)

- (۱) مسلمانان (۲) هندی‌ها (۳) چینی‌ها (۴) عثمانی‌ها

پاسخ‌نامه کلیدی

سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ
۱	۲	۶	۴	۵	۴	۴	۱	۳	۱	۲	۱	۷	۴
۸	۲	۱۳	۲	۱۲	۴	۱۱	۲	۱۰	۴	۹	۳	۱۴	۳
۱۵	۱												

یادداشت

آزمون‌های جامع

۱. تمدن باستانی جیرفت، هم‌زمان با دوران رونق و شکوفایی تمدن‌های سومر و ایلام، در کناره‌های کدام رود در حال تکامل بود؟
- (۱) کرخه
(۲) هیرمند
(۳) کارون
(۴) هلیل‌رود
۲. حضرت علی (ع) پس از جنگ نهروان و شکست‌دادن خوارج، کدام تصمیم مهم را اتخاذ کرد؟
- (۱) با سرکشی معاویه، بار دیگر برای رویارویی با امویان آماده گردید.
(۲) مبارزه برای استقرار عدالت را در مقابل مخالفان سرلوحه خود قرار داد.
(۳) با انتقال مرکز خلافت به کوفه، از تحركات نظامی معاویه جلوگیری کرد.
(۴) تصمیم گرفت قاعدین را که جبهه امتیازطلبان را حمایت می‌کردند، تنبیه کند.
۳. در دوره کدام پادشاه هخامنشی جنگ ماراتن بین سپاهیان ایران و یونان در گرفت؟
- (۱) کمبوجیه (۲) خشایارشا (۳) داریوش یکم (۴) اردشیر دوم
۴. مهم‌ترین اقدام منگوقاآن با رسیدن به سمت خان بزرگ و انسجام‌بخشیدن به امپراتوری مغول، کدام بود؟
- (۱) استقلال حکومت ایلخانی به رهبری هلاکوخان، در ایران را تأیید نمود.
(۲) برادر خود، هلاکو را با لشگری تازه‌نفس برای جنگ راهی ایران کرد.
(۳) مانند پدرش، یورش به سرزمین چین شمالی را دوباره از سر گرفت.
(۴) اشراف و سرداران متمرّد مغول را به شدت تنبیه کرد.
۵. امپراتوری مقدس روم با تجزیه قلمرو شارلمانی در اروپا، کدام روش را در پیش گرفت؟
- (۱) با ژوستینیان از امپراتوران بیزانس، روابط بسیار صمیمانه برای حمایت از مسیحیت، برقرار کرد.
(۲) برای نخستین بار نقش صلیب را بر روی پرچم‌های امپراتوری اجباری کرد.
(۳) خود را پرچمدار مسیحیت و وارث امپراتوری روم باستان معرفی کرد.
(۴) به تبلیغ آیین مسیحیت در میان قبایل بربر روی آورد.
۶. هدف عمده دولت‌مردان مستبد عثمانی، از افزایش حقوق اجتماعی اقلیت‌های قومی و مذهبی و گسترش آزادی‌های فردی و جمعی در عصر تنظیمات کدام بود؟
- (۱) تجدید عظمت و حیات عثمانی با اتکا به نژاد ترک
(۲) احیای قدرت و شکوه گذشته امپراتوری در آسیای صغیر
(۳) جلوگیری از شورش اقلیت‌های قومی در شبه جزیره بالکان و دیگر قلمرو عثمانی
(۴) جلوگیری از دخالت کشورهای اروپایی به بهانه حمایت از اقلیت‌های قومی، در بالکان
۷. کشور استعمارگر انگلیس پس از تسلط کامل بر هند، در غرب این کشور، با نیرنگ و اعمال زور به کدام روش متوسل گردید؟
- (۱) عصیان سپاهیان هند را به‌طور وحشیانه‌ای سرکوب کردند.
(۲) با نظام اداری گسترده، زبان انگلیسی را در این ناحیه ترویج کردند.
(۳) افغانستان و بخش‌هایی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا ساختند.
(۴) قیام‌های حیدرعلی و تیپوسلطان، از جمله تکاپوهای مسلمانان علیه استعمار را سرکوب کردند.

شخصیت‌ها

آبراهام لینکلن	وقوع جنگ انفصال
ابن سینا	پزشک بزرگ ایران اسلامی
ابوالعباس سفاح	نخستین خلیفه‌ی عباسی
ابوبکر	خلیفه‌ی اول / دستور جهاد در سرحدات ساسانی و روم
ابوجهل	پیشنهاد قتل پیامبر(ص) در شب
ابوریحان بیرونی	از سرآمدان علم نجوم ایران اسلامی
ابوسعید	شاه ایلخانی که بدون جانشین از دنیا رفت.
ابوسفیان	سرکرده‌ی مشرکان مکه که در زمان فتح مکه اسلام آورد.
ابوعبیده جراح	به کمک او، ابوبکر خلیفه شد. / خلیفه‌ی دوم
ابوعلی میکال (حسنک‌وزیر)	توسط مسعود غزنوی اعدام شد.
ابومسلم خراسانی	رهبر جنبش خراسانیان علیه امویان
اتسز	در مسیر استقلال کامل خوارزمشاهیان گام نهاد.
اتن	مدتی بر همه‌ی دولت‌شهرهای سومر مسلط شد.
احمد رشیدی مطلق	نام مستعار نویسنده‌ی مقاله‌ی توهین‌آمیز نسبت به امام خمینی
احمد سوکارنو	پایه‌گذار جنبش غیرمتعهدها
احمدشاه	آخرین شاه قاجار
آخوند خراسانی	از پیشنهاد اسلامی کردن مجلس شیخ‌فضل‌الله نوری حمایت کرد.
آخوندزاده	پیشنهادمی کرد در زمان قاجار، ایرانیان هویت تاریخی و فرهنگی خود را فراموش نکنند.
اردشیر بابکان	بنیان‌گذار حکومت ساسانی
اردشیر دوم	درگیری با کوروش کوچک هخامنشی / حاکم هخامنشی
اردشیر سوم	در زمان وی، بسیاری از افراد خاندان هخامنشی کشته شدند.
اردوان	آخرین پادشاه اشکانی / شکست خوردن از اردشیر بابکان
ارطغرل	رهبر قبیله‌ی قایی
ازهاری	نخست‌وزیر زمان محمدرضا پهلوی
ازدهاک	آخرین پادشاه مادها
اسپینوزا	فیلسوف هلندی در قرون جدید
استالین	سازش بر سر لهستان با هیتلر
اسکندر مقدونی	داریوش سوم هخامنشی را شکست داد.
اسماعیل صفوی	مؤسس سلسله‌ی صفوی
اشرف افغان	شاه سلطان حسین صفوی را به قتل رساند.
اشرفی اصفهانی	در آغاز ریاست‌جمهوری آیت‌الله خامنه‌ای به شهادت رسید.
اشک	مؤسس حکومت اشکانی